

DOINA MODOLA

SILVIU PURCĂRETE la Limoges: „O magistrală lecție de teatru”

Ceea ce m-a izbit când am deschis albumul *Silviu Purcărete - Images de théâtre*, conținând mărturii fotografice și scrise ale spectacolelor create de regizorul român în răstimpul celor șapte ani (1996–2002), în care a condus Théâtre de l'Union, Centre Dramatique National Limousin din Limoges, a fost termenul „provincial”, survenit de două ori la câteva cuvinte distanță. Suna șocant în raport cu un artist a cărui operă a cunoscut nu numai o notorietate internațională, ci și o incontestabilă validare prin universalitatea limbajelor spectaculare și prin forța copleșitoare, pretutindeni confirmată, a conținuturilor comunicate.

Și totuși, asupra acestui aspect se insistă în prezentare, pe coperta interioară: Silviu Purcărete, care „a creat în provincia românească, la Craiova”, „invitat în provincia franceză, la Limoges”, a elaborat spectacole remarcabile, a condus un centru de creație și a întemeiat o Academie unde tinerii actori s-au format în directă legătură cu creația scenică.

În cuvântul despre regizor, George Banu creditează, de altfel, *provincia* drept un spațiu privilegiat, aproape simbolic, o oază protectoare, scăpând prin distanță vigilenței puterii și făcând posibile miracolele teatrului est-european, în plin totalitarism: „Kantor la Cracovia, Grotowski la Wrocław, Șerban la Piatra-Neamț.” Prin excelență actual, ca simbol al descentralizării postmoderne și al pulverizării oricărui ierarhii valorice, principiale, spațiale, conceptul provincie pare să-și fi pierdut toate conotațiile restrictive, peiorative sau ținând de marginalizare, devenind semnul unei autonomii spirituale legitime, privilegiate, jinduite.

Cât îl privește pe Silviu Purcărete, el a descoperit dulceața traiului provincial și a creației tihnite abia prin 1989–1990, în ceea ce aș numi *fenomenul „Naționalul craiovean”*, unde el însuși a fost un element fundamental, în calitate de creator de excepție, dar care nu poate fi conceput fără directorul și omul Emil Boroghină. E vorba de acel cadru propice, ocrotitor, asigurat în primul rând de director, a cărui stăruință și ingeniozitate i-au deschis toate porțile în Bănie, în Oltenia, în țară. Și al cărui efort neconținut a învins toate piedicile, stabilind și întreținând contacte cu circuitul teatral internațional. Oricum, albumul *Silviu Purcărete* este dedicat altui subiect (pentru care activitatea la Craiova este doar o introducere) și anume rodnicei activități a regizorului în Franța, despre care depun mărturie fotografiile foarte izbutite, aparținând în majoritatea lor lui Patrick Fabre și Sean Hudson, și textele-evocări ale unor nume importante, precum binecunoscutul George Banu, profesor universitar și eseist de origine română stabilit în Franța, Fabien Janelle, director al Oficiului Național de Difuziune Artistică, Dick McCaw, cercetător la Royal Holloway College, Jean-Pierre Wurtz, inspector general al teatrelor în Franța, Alain Garlan, director adjunct la Théâtre de l'Union, cu experiență largă în managementul teatral francez actual, colaborator apropiat al lui Silviu Purcărete în răstimpul directoratului său. De la scurte secvențe memoriale, la portrete lirice (surprinzător patetice și sentimentale în raport cu spiritul galic), de la interviu la poezie, semnatarii configurează lapidar impresia extrem de puternică pe care le-a făcut-o Silviu Purcărete și amprenta adâncă pe care a lăsat-o pe unde a trecut.

Impresionantă e smerenia cu totul neașteptată cu care vorbesc autorii textelor despre artist și despre influența lui asupra teatrului francez. În introducerea interviu-

lui său, J.-P. Wurtz scrie despre convingerea sa inițială că „Silviu Purcărete va aduce o notă nouă, foarte personală, în mișcarea teatrului occidental”, iar în încheierea acestuia, apreciază că estetica regizorului „ocupă un loc foarte particular în teatrul francez” și în cel apusean, în general. Mai mult decât atât, cei șapte ani de activitate directorială ai lui Purcărete, în care acesta s-a deprins cu descentralizarea teatrului francez și s-a angajat în formarea tinerilor actori, par să fi convins comunitatea teatrală din această țară despre necesitatea revenirii „dacă nu la trupe, cel puțin la nuclee de trupe permanente”. Astfel, el dă un răspuns decis mării dezbateri din Franța de azi asupra acestui aspect al instituționalizării, care preocupă directorii de teatre naționale și de centre dramatice și chiar ministerul culturii, până acum practicieni și partizani exclusivi ai structurilor administrative minimale, cu caracter permanent și ai angajamentelor artistice temporare, în virtutea principiului eficienței economice.

În Franța lui Moliere (!), Purcărete a demonstrat că fetișizarea strict administrativă a managementului nu e prielnică creației artistice și nici unui program estetic, pentru că provizoratul și efemeritatea echipelor de creatori aduc mult mai multe prejudicii teatrului, decât trupele constituite, cu toate metehnele lor. Iar întrebarea dacă „un artist poate conduce un teatru?”, înscrisă pe coperta interioară a albumului devine o simplă cochetărie retorică, ca și ideea ridicolă că nici Purcărete nu ar putea răspunde la ea cu certitudine, când, după încheierea contractului, devenit independent, regizorul a ales calea cea mai anevoioasă, aceea a unei companii proprii.

Franța ne-a dăruit un album remarcabil despre un artist care a făcut mult pentru cunoașterea României. E o carte cu o deosebită densitate informațională, conținând afișele cu distribuții și programe de spectacole, inclusiv turnee, a douăsprezece montări aparținând lui Purcărete (patru de la Craiova, șapte de la Limoges și ultimul de la Sibiu), o fișă bio-spectacologică a regizorului, precum și informații despre spectacolele de operă și de teatru pe care le-a montat pe scenele europene în intervalul limogean: *Boema* de Giacomo Puccini la Opera din Essen, în 1998, *Parsifal* de Richard Wagner la Royal Scotisch Opera, în 2000, *Roberto Devereux, conte de Essex* de Gaetano Donizetti la Staatoper din Viena (2001), *Visul unei nopți de vară* de W. Shakespeare la Norske Teatret, Oslo (1997), *Bacantele* de Euripide la Burgtheater din Viena (1999). Urmează o fișă a lui Alain Garlan, director adjunct al Teatrului din Limoges, date istorice despre Théâtre de l'Union și despre Centre Théâtrale du Limousin, despre echipa teatrului, organizarea generală, gestiunea administrativă, serviciile tehnice etc. Sunt consemnate, cu distribuții și cu fotografii, toate montările (în număr de 31), realizate între 1997–2002 de alți creatori, foarte diferiți ca formație, convingeri estetice și stil (între care Tompa Gabor și Alexandru Dabija), precum și programarea spectacolelor, inclusiv turneele.

O secvență a albumului este rezervată Academiei Teatrale a Uniunii, înscrisă în proiectul artistic al lui Silviu Purcărete și sub direcția pedagogică a lui Paul Chiribuță (colaborator al regizorului și în directoratul său la Teatrul Bulandra), academie care în cei cinci ani de activitate (a fost înstituită în oct.1997) a dat trei promoții de artiști. Este prezentat aici sistemul de pedagogie teatrală prin transmiterea cunoștințelor chiar în cuprinsul activității teatrului, în care își spun cuvântul îndelunga activitate didactică a lui Silviu Purcărete, dar și profesionalitatea și spiritul organizatoric ale lui Paul Chiribuță și ale Anei Ciotea. O fișă artistică a lui Paul Chiribuță și, în final, lista nominală a celor trei promoții de discipoli ai Academiei încheie albumul. O carte densă și bine întocmită, cu acea acribie documentară specific franceză – ținând de tradiția culturală a acestei țări – în care sunt menționate minuțios toate colaborările și creditele. Cercetările documentare și iconografice, precum și secretariatul de redacție aparțin lui Eric Canevet, Margot Hammadi și Anne Julien. Este impresionantă reunirea de instituții care au

susținut financiar această activitate, mărturie a atenției de care se bucură în Franța cultura, în general, și teatrul, în special.

Partea de greutate a albumului o alcătuiesc fotografiile celor douăsprezece spectacole realizate de Silviu Purcărete și, mai cu seamă, interviul acordat de regizorul lui Jean-Pierre Wurtz. Unul dintre puținele smulse acestui artist, prea puțin dispus să vorbească despre creația sa, pe motiv că detestă teoretizările (dacă nu cumva chiar interlocutorii, jurnaliștii și criticii).

Sunt ilustrate aici patru spectacole craiovene: *Phaedra*, primul spectacol al lui Purcărete prezentat în Franța, de care el însuși este foarte atașat, producție a Teatrului Național din Bănie și a Wienerfestwochen, cu premiera la Viena în 1993. La reprezentarea acestuia în iulie 1994, la Festivalul Marseille Méditerranée, am avut privilegiul de a constata personal faima de care se bucura deja în Europa regizorul la acea dată, la spectacol deplasându-se anume să asiste oameni de teatru și spectatori din diferite țări, unii chiar pentru a-l revedea. Ilustrațiile sunt mai puține pentru spectacolele craiovene, trei pentru *Phaedra*, două pentru *Ubu Rex cu scene din Macbeth* – creat în 1990 la Craiova, cel dintâi spectacol cu care Purcărete s-a făcut cunoscut în lume. În Franța el a fost prezentat la Festivalul de la Avignon, dar a fost văzut, în intervalul 1995–1996 și la Bruxelles, Remscheid, Mulhouse. (Din păcate, în carte nu sunt menționate decât reprezentațiile și turneele din perioada 1995–2002). *Titus Andronicus*, spectacol montat în 1992 la Craiova, cu turnee între 1995–1996 la Avignon, Bruxelles, Remscheid, Mulhouse, Limoges, l-a impresionat neobișnuit pe J-P. Wurtz, care-l situează alături de creații de primă mărime semnate de Peter Brook, Antoine Vitez, Giorgio Strehler, Patrice Chereau, Klaus Michael Grüber. *Danaidele*, spectacol realizat în 1995 la Craiova, este o producție internațională de mare anvergură, cu reprezentații la Festivalul de la Avignon, Marea Hală de la Vilette (Paris), Holland Festival (Amsterdam), Lincoln Center (New-York), Offshore International Cultural Project, Ruhrfestspiele (Reklinghausen), Teatrul Național din Craiova, Wienerfestwochen.

În album figurează cu ilustrații și informații doar *Orestia* de la Limoges (martie 1996), primul spectacol al lui Purcărete la Théâtre de l'Union, ulterior versiunii craiovene (din decembrie 1995), dar foarte asemănător ca viziune generală. La fel de bogate în fotografii sunt celelalte șase spectacole create aici, în care regizorul a distribuit și actori români: *Trei surori* de Cehov (cu Lucian Iancu și Ana Ciontea), premiera în mai 1997; provocatorul *Dom Juan* de Molière (februarie 1998, spectacol cu 35 de reprezentații în România și Franța), mult disputat pentru libertățile viziunii de critica franceză (între interpreți, Ana Ciontea și Simona Măicănescu); *De Sade [a sad story]*, cu textul aparținând lui Dick McCaw și Silviu Purcărete (premiera în decembrie 1999) care a fost prezentat în cadrul Festivalului Bologna 2000 – Oraș european al culturii și a avut 25 de reprezentații în Franța, Italia, Republica Cehă, Germania (din distribuție au făcut parte și Ilie Gheorghe, Mariana Mihuț și Victor Rebengiuc).

Montarea vodevilului *Femeia care-și pierde jartierele* de Labiche (Limoges, octombrie 2000), avându-l printre interpreți pe Horațiu Mălăele, i-a atras atenția lui Wurtz prin „caraghioslăcul grav” al jocului în semitonuri al actorilor și prin dinamica scenografiei; *Visul unei nopți de vară* (Limoges, martie 2001), într-o versiune franceză semnată de Alain Garland, Jean Malaplate și Silviu Purcărete (cu Ana Ciontea în distribuție) a fost o surprinzătoare viziune scenică, feerică și actualizată.

Ispitit apoi de cartea *O mie și una de nopți*, Purcărete a realizat la Limoges *Têtes d'afarit grillées sur le lit de mort et de poivrons* (text de Alain Garland și Silviu Purcărete, octombrie 2001), cu Coca Bloos și Ana Ciontea printre interpreți, un „spectacol straniu și frumos, oniric și metaforic, poetic și melancolic” (Wurtz); și, de asemenea, *Pilafuri și parfum de măgar* (texte alese de Silviu Purcărete și Alain Garland) la Teatrul „Radu Stanca” din Sibiu (mai, 2001).

Opsiunea regizorului pentru „un teatru reacționar”, formulată în excelentul interviu din carte (care ar merita tradus și publicat), va fi sunat șocant în Franța tuturor avangardelor și promotoare dintotdeauna a ideii de progres. Dar, dincolo de paradoxul pe care se bizuie, afirmația devine un manifest artistic plin de sens, în contextul în care originalitatea (așa-zisă) și inovațiile incontinentemente amenință să iasă din perimetrul esteticului, frizând adesea kitsch-ul, stereotipia, subcultura. Imediat și fără discernământ creditate, asimilate, adoptate, ele participă la acel univers găfâit, servil, fragmentarist și entropic, în care „viziunea” pare distorsionată de drog, consum, devalorizare generală. Se manifestă în atitudinea lui Purcărete o nevoie încăpățanată de contemplație, meditație conștientă, distanțare lucidă, de răgaz și cumpănire a expresiei și conținutului, care aspiră spre o reflectare adevărată și critică a lumii și a omului. „Militez pentru un teatru reacționar”, afirmă Purcărete, „pentru un teatru care exaltă eșecul omului mai mult decât forța sa și eficacitatea. Un loc unde să se poată contempla sărăcia naturii noastre, slăbiciunile și defectele, imperfecțiunea ființei umane.” Deliberat, regizorul aderă la „contrariul perfecțiunii” și în expresie și în interpretare, pentru adevărul noduros, aspru și viu (ca Peter Brook).

Recalcitrant la caracterizări lapidare, dar, într-adevăr, greu de încadrat stilistic, Silviu Purcărete este definit de critica franceză prin „*expresionism mediteranean*”, „*expresionism flamboyant*”, „*expresionsim latin*”. Acestei înflăcări taxonomice, regizorul îi răspunde în spirit caragialesc și balcanic, amintind maliția hâtră cu care Ion Luca răcorea veleitățile nobiliare ale fiului său Mateiu Caragiale. El vorbește despre un teatru pentru care vrea o expresie „puternică, condimentată, în sens mediteranean, picantă. Nu aliaje delicate, abia de culoarea șofranului, ci cu ardei iute, cu usturoi și cu piper”, care să răzbată până și în titlurile spectacolelor: „o bucătărie savuroasă”.

Anevoie de definit, ca orice mare artist, Silviu Purcărete, spirit imprevizibil, în plină mișcare și continuă creativitate, contrazice etichetările stilistice ca prea strîmte și mortificatoare. Luptă el însuși cu încremenirea în figuri, concepte, manieră, după cum singur mărturisește în interviu. Încearcă să-și uite spectacolele, chiar dacă-și acceptă obsesiile și mijloacele preferate. Măturând cu un gest ferm ceea ce tocmai a încheiat, când pornește într-o nouă aventură teatrală, demolează și descoperă din nou, hrănindu-și imperfecțiunile până la debordare, oscilând între hieratismul încifrat al metaforelor complementare, care alcătuiesc narațiunea mixtă, sincopată (*Phaedra*) și expozeul naturalist zemuind de secreții și pigmentat de grotesc, uneori straniu „mântuit” în sublim (*Titus Andronicus*). Folosește toate limbajele spectaculare potențându-le la maximum (ca Artaud) și semantizându-le insolit. Dar le încadrează într-un flux spectacular continuu, dinamic, orchestrat, muzicalizat, cu precizia pe care o reclama Appia. Symbolismul său este încărcat, sonorul îmbină în mod deliberat zgomotele naturale și biologice cu sunetele și măsurile prelucrate (uneori personal), în care sunt sedimentate genealogii mitologice și constelații de mituri (*Phaedra*). Obiectele demitizează simboluri și sacralizează banale accesorii casnice (*Danaidele*, *Titus Andronicus*, *Pilafuri și parfum de măgar*). Montările evoluează de la atmosfera familiară, fabuloasă ispititoare (*Decameron 645*), la olimpianismul glacial, extravagant, sibilinic (*Danaidele*). De la simplificarea ostentativă, descumpănitoare, la ornarea fantastă, barocă, amintind pe alocuri modalitățile scenice ale operei lirice (*Dom Juan*). De la răceala alienantă și provocatoare la tacilitatea inconfortabilă, insistentă (*Orestia craioveană*). Cu fiecare spectacol, posibilitatea de „a-l prinde” în cuvinte pe artist se îndepărtează. Imaginarul lui Purcărete pare să se înrudească funciar cu acela al lui Caragiale (autorul nuvelilor fantastice și al umorului negru), cu acela al lui Anton Pann, al lui Urmuz, al lui Ion Barbu și Eugen Ionescu. Dar și cu Boccaccio sau Rabelais. Rămânând în același timp mereu el însuși, inconfundabil.